

PÉTER LÁSZLÓ

Nóta, ritmus, vers

ERDÉLYI MIHÁLY ÉS WEÖRES SÁNDOR¹

1994-ben Bónis Ferenc szerkesztésében *Így láttuk Kodályt* címmel, *Nyolcvan emlékezés* alcímmel gazdag gyűjtemény jelent meg. Ebben Weöres Sándor is elmondta emlékeit a Mester-ről. Az *Öregek* című verse, emlékezett, amelyet költeményei közül Kodály 1933-ban elsőként zenésített meg, „1927 végén vagy 1928 elején” jelent meg a Pesti Hírlapban diáksapkás arcképével együtt. Ott olvasta Kodály; meglepte, hogy a fiatal költő mennyi beleérzéssel szólt az öregekről. Később, ekkor már ismerték egymást, hasonlóan figyelt föl Weöresnek *Norvég lányok* című versére, másik nevezetes Weöres-megzenésítésére (1940) is. Ekkor már személyes ismeretségben voltak.²

Weöres Sándor nem őrizte meg az újságlapot, amelyen arcképével gazdagított verse megjelent, sőt ő maga sem vette a fáradságot, hogy utánanézzon, hol, mikor jelent meg. Mert a vers valójában A Pesti Hírlap Vasárnapja 1929. május 19-i számában látott napvilágot, közéje tördelve a diáksapkás arcképe saját kezű aláírásával és keltezésével. Kodály a szombathelyi reáliskola érettségi előtt álló diákjának versére figyelt föl.

Weöres Sándor többször is elmondta, leírta, hogy *Galagonya* című nevezetes versét több mint egy évtizedig érlelte magában, mire *Medúza* (1944) című kötetében megjelentette. Versének születésére 1977-ben úgy emlékezett, hogy 20-22 éves korában jegyezte le első változatát, s jóval elmúlt harminc, amikorra végleges formában kialakult.³ Tehát 1933 tájt kezdhetette, és 1943-ban lett készen vele.

Megjelent A Pesti Hírlap Vasárnapja 1929. május 19-i számában az Öregek közé tördelve

¹ Az itt olvasható írást Péter László 2016-ban írta és küldte el a Tiszatáj számára. Mostani közreadásával emléke előtt tisztelgünk.

² Kodály Zoltán: *Visszatekintés*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1989. 3. k. 466.

³ *Egyedül mindenkivel*. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai. Szerk. Domokos Mátyás, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 344.

Ez a hosszú érlelési idő a magyarázata annak a megbocsátható csalfintáságnak, hogy Weöres több hölgyismerőset, így Polcz Alaine-t, azzal kápráztatta el, hogy úgy írta le szemük láttára, és adta át szerelmi vallomásként e vers kéziratát, mintha percek alatt és csak nekik rögtönözte volna. Fejében több mint egy évtizeden át formálgatta.

Ez a kedvelt, híres vers több rejtélyt őriz.

Rejtély mindjárt a kétféle, névelős és névelőtlen cím. A kézirat névelőtlen, de a 111 vers, amelyben névelővel jelent meg, 1974-ben még Weöres Sándor életében, kezével, korrektúrájával került nyomdába, és ki a nyomdából. Az is különös, hogy míg a nyomdai változat bonyolult sorokkal, bekezdésekkel nehezíti az utánzást, a kézirat, amely már nem első, hanem kései, gondos, szép tisztázat, fűtül erre a bonyolult szerkezetre:

Galagonya

Őszi éjjel
 izzik a galagonya
 izzik a galagonya
 ruhája.

Zúg a tüske,
 szél szalad ide-oda,
 reszket a galagonya
 magába.

Hogyha a Hold rá
 fátylat ereszt,
 lánya válik,
 sírni kezd.

Őszi éjjel
 izzik a galagonya
 izzik a galagonya
 ruhája.

Weöres Sándor

Weöres Sándor nyilatkozataiból még azt is idézi minden irodalomtörténész, aki ír erről a versről, hogy sajátos ritmusát, ütemképletét egy katonanótától vette. A Weöres-kutatók sem vették a fáradságot, hogy utánanézzenek, megelégedtek a „katonanótával”, amely *A galagonyának* „sorvezetője” (Lator László), „alapító dallama” (Kenyeres Zoltán), formai ihletője lett. Annyira, hogy Weöres verse akár e „katonanóta” dallamára dalolható.

Jellemzően az ihlető dal szerzőjét ő sem említette soha. Amikor Bónis Ferenc idézett gyűjteménye számára megismételte híressé vált versének keletkezéstörténetét, ekkor sem írt vagy beszélt róla. De az emlékezőgyűjtemény számára letisztázott verskézirat alá bizonyára ő sugalmazta az akaratlanul is félrevezető szöveget:

Galagonya, Weöres Sándor verse – Kodály ihlette „ritmustanulmány” – a költő kézírásában.

Ez megtévesztő: Kodálynak ehhez a vershez semmi köze sem volt. A *Galagonyával* Kodálynak nem volt dolga, nem is emlegette. Weöres pedig Kodály hatásáról ezt vallotta: „Szin- te kizárólag Kodálytól tanultam azt a magyar ritmikát, amelyből a *Magyar etűdök* ciklust fel- építettem.”⁴ Nem tételezem föl, hogy Weöres Sándor tudatosan nem mondott igazat, hiszen ennek semmi értelme sem lett volna. Ha netán annak idején, amikor hallotta a verset, tudta is, ki írta, mi a címe, azóta csak a ritmusa érdekelt, s elfelejthette, kinek a verséből kapott ritmus ihlette. Nyilván a nóta címére, kezdősorára, szövegére sem emlékezett, ezért emleget- te csak „korabeli katonanótának”.

Országúton hosszú a jegenyesor

Csárdás

Erdélyi Mihály
zenéje és szövege

Chords: Cm F#° G⁴G A♭ A⁷ Cm/G G⁷ Cm

Orszá-gú-ton hosszú a jegenyesor, hosszú a jegenyesor ha - zá - ig.
Csizmám talpa százszor is lekopik, hej, százszor is lekopik, hej, o - dá - ig.

Chords: A♭ H Cm D D⁷G B⁷ B⁷_{5#} E F#°G

Nincsen pénzem a vo - nat - ra, Az sincs, a - ki ha - za - ho - zat - na,

Chords: Cm F#° G⁴G A♭ A⁷ Cm/G G⁷ Cm

Fáradt lábam es - té-re ha - za - ta - lál, Nem messze van i - de Ka - pos - vár.

Senki nem tartotta illendőnek, hogy szerzőjét, Erdélyi Mihályt (1895–1979) fölkutassa, megnevezze, netán megdicsérje leleményéért, dalának különös, ritka ritmusáért, amely olyan nagy költőt is megigézett.

Erdélyi Mihály Szeged szülötte. Szülőházát, pontosabban a szülőháza helyén épült új há- zat, a Megatherm Kft. székházát (Brüsszeli körút 24.) nem jelöli márványtábla. Pedig a szí- nész, színigazgatót, színpadi szerzőt, dalköltőt méltán illeti meg.

⁴ Egyedül mindenkivel, 57.

Forrásaimból nem derül ki, hogy az *Országúton...* is valamelyik daljátékának betétdala volt-e, vagy önálló „magyar nóta”. Állítólag 44 operettet írt, bármelyikben megbújhat.

Hogy került a dalba Kaposvár, később hogyan Kolozsvár? Talán éppen ezek árulkodnak arról, hogy Erdélyi valamelyik operettjének betétdala lehetett. Pályájának elején, 1922 és 1924 közt Kaposvárott játszott. Ez fogódzót adhat a dal keletkezésére is. A helyismereti kutatás derítheti ki, vajon ott volt-e, vagy másutt ugyan, de ebben a két évben vagy közvetlenül ez után, még a '20-as években, az operett bemutatója, amelyben ez a dal először fölhangzott? S Kaposvár helyére Kolozsvár csak utóbb, a '30-as években, a revizionista áramlatok föléledésekor helyettesítette. Kérdés, Erdélyi vagy csak a kezdődő folklorizáció.

Az *Országúton...* ennyiben is a folklorizáció kezdetén állt: akár a népdal, névtelenül terjedt. Olyan jeles közegben is, mint a legnagyobb költőké. Sándor János, akinek az egyetlen Erdélyi-portrét köszönhetjük (1995), a Népszabadságból idézte, hogy a koreai háborúban a magyar és koreai orvosok esti tábortűz mellett elérzékenyülve együtt dalolták: *Országúton hosszú a jegenyesor...* Erdélyinek nevét sem hallották.

Magát a tényt, tehát Erdélyi dalának hatását *A galagonya* születésére, mivel Weöres maga fedte föl, az irodalomtörténet régtől ismeri, emlegeti. Nagy L. János, Weöres életművének legalaposabb kutatója, elemzője számos tanulmányában, könyvében mutatja be. Megtalálta és hozzá kapcsolta Weöresnek *A galagonyával* azonos ritmikai képletre épülő *Árokiparton* című versét is a *Magyar etüdök* sorozatából:

*Árokiparton
üszkös a fa dereka,
üszkös a fa dereka,
kikorhadt...:*

Ez azt mutatja, hogy az *Országúton...* különleges ritmusa később is eleven maradt a költőben.

FÜGGELÉK

Péter László az írásban említett szegedi ház homlokzatára kihelyezhető Erdélyi Mihály-emlékeztetőt megszövegezte, tanulmányával el is küldte tervét:

**Ennek az épületnek a helyén álló
korábbi családi házban született**

**ERDÉLYI MIHÁLY
(1895—1979)
színész, szíinigazgató,
színpadi szerző, rendező, karmester,
számos daljáték írója és zeneszerzője.**

*Országúton hosszú a jegenyesor... kezdetű dalának ritmusa ihlette
Weöres Sándor híres Galagonya című versét.*